

KÓLYÁNÉ SZIRÁKI ÁGNES

Jászkisér

Jászkisér Jász-Nagykun-Szolnok megye északi határán, a Jászság keleti részén helyezkedik el, és a Jászberényi kistérséghez tartozik. Közúton Budapesttől 110 km-re, Szolnoktól 40 km-re, Jászberénytől 30 km-re fekszik. Vasúton az Újszász–Vámosgyörk egyvágányú, nem villamosított szárnyvonalon közelíthető meg. Közúton alsóbbrendű – de viszonylag jól járható – utakon érhető el, amelyek a 31. és 32. számú utakkal kapcsolják az országos hálózathoz.

A város története

Az előkerült használati tárgyak azt igazolják, hogy már a bronzkorban lakott volt. Nevét – amelyet egy 1391-es oklevél említ először Kysir alakban – a település keleti oldalán kanyargó Kis-ér nevű vízfolyásról kapta.

Történészek többsége a település lakóinak kun eredetét tartja valószínűnek. Mások szerint a kutatások eredményei alapján az sem zárható ki, hogy a jász területen lévő szállás már az Anjouk alatt a jászok kezén volt. A település neve a XIV. század utolsó évtizedéből származó birtoklevelekben több helyen is szerepel, a XV. század elején pedig már kétséget kizáróan népes jász szállásként említik Kisért. A terület legkorábban ismert birtokosa a Madaras család volt. Zsigmond király 1422-ben a Mócza családnak adta Kisért új nemesi adományként.

Jászkisér lakossága a török időknek annak köszönhetően vészelt át, hogy területe a Tisza közelsége miatt nehezen járható, vízenyős, mocsaras volt. Amikor 1536-ban a török hadak elpusztították a közeli Jánoshidát, Alattyánt és Rassangházát, ez utóbbi település menekülő jász lakói is itt telepedtek le, így az elpusztult Rassang területe utóbb kiséri pusztává vált. 1558-ban Kisért is megszállta a török katonaság, és a település egy török katoná, valamint egy aga birtoka lett.

Katolikus templom

A reformáció a török uralom alatt gyökeresedett meg Kiséren, mivel Eger eleste után sok református vallású Eger környéki lakos talált itt menedéket, és a település befogadta a Tiszántúlról érkező református vallásúakat is. A katolikus lakosság betelepülése 1701 után vette kezdetét. A vallási felekezetekhez tartozók között 2001-ben már többségben voltak a katolikusok, de a jászsági települések közül ma is itt a legmagasabb a reformátusok aránya.

1702-ben I. Lipót eladta a Jászságot és Kunságot a német lovagrendnek, ami rendkívül sértette a jászok és kunok szabadságát és önérzetét. Ennek okán is csatlakozott Jászkisér népe röviddel a szabadságharc kezdete után Rákóczihoz, és tartott ki mellette mindvégig.

Mária Terézia 1745-ben engedélyezte a jászkun települések számára régi – I. Lipót által elvett – kiváltságaik visszaszerzését, pénzbeli megváltását, amelynek köszönhetően megszűnt a jászok földesúri alávetettsége.

A XVIII. században a túlnépeseedett falu legszegényebb református rétegeiből sokan kitelepültek Bácskába, és közülük 42 család 1785-ben megalapította Ómoravicát, mai magyar nevén Bácskossuthfalvát. Késői leszármazottaik 1967-ben látogattak vissza az óhazába. A bácskai településsel napjainkban is testvérvárosi kapcsolatot ápolnak a jászkisériek.

1818-ban I. Ferenc városi rangot adományozott Kisernek, ami négy országos vásár tartásának jogát is jelentette. 1872-től a város egyesült a Pusztakürt nevű településsel, ami határát jelentősen megnövelte. Városi rangját 1876-ig tartotta meg. 1970-ben nyilvánították nagyközséggé.

1848-ban a rebellis Jászkisér erején felül vállalt részt a szabadságharcban. 1867-ben Kossuth Lajost – más településekhez hasonlóan – a jászkisériek is szerették volna képviselőjüknek megnyerni, ezt azonban Kossuth visszautasította. A forradalmi hagyományok ápolására 1879-ben 48-as olvasókört is alapítottak.

A város lakosainak évszázadokon át a földművelés és állattartás jelentette a megélhetés fő forrását. Állattartásban különösen a szarvasmarha-, a juh- és a sertéstartás volt a számottevő. A Tiszához való közelsége, talajviszonyai, mély fekvése az ártéri gazdálkodásnak is kedvezett, egy 1731-ből származó forrás szerint „lakosságának bőven van hala, kivált tavi csíkja, nem kevésbé vízimadara, salonkája, vadkacsája és szárcsája”. A XIX. század első felében komoly jövedelmet hozott a falunak a dohánytermesztés is. A mezőgazdaságból élők aránya napjainkban is jelentős, azonban a családok nagyobb részének a település szolgáltató- és ipari létesítményei, valamint a környező városok nagyüzemei biztosítanak munkát.

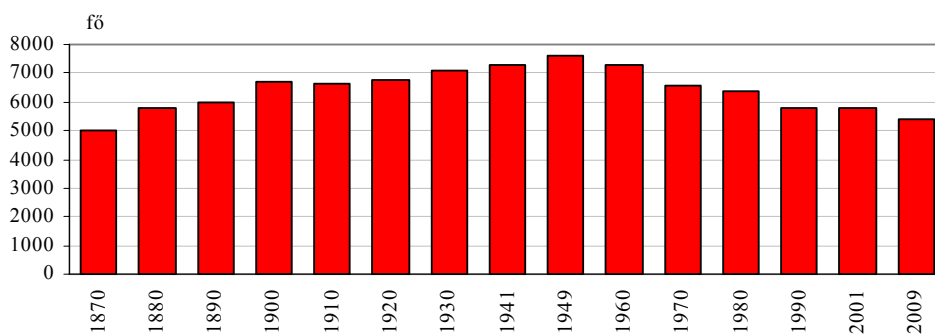
A város lakói máig tisztelik a hagyományokat. A település szülöttéről, Csete Balázs (1893–1958) néprajzkutatóról elnevezett helytörténeti gyűjteményük számos tárgyi és írásos emléket őriz. Évek óta több tucatnyi civil szervezet vesz részt a település társadalmi-kulturális életében. Honismereti Egyesület, néptáncgyűjtemények találkozóit, folklórfesztiválok, hagyományőrző és közösségformáló rendezvények sora teszi pezsgővé a régi-új város életét. A legtöbb eseménynek a Makovecz Imre által tervezett Művelődés Háza szolgál méltó helyszínül. A városba látogatókat egyre gondozottabb, parkosított közterek, pályázati forrásokból megújuló patinás és új épületek fogadják.

Népesség, népmozgalom

Jászkisér népessége 1870-ben 5039 fő volt, és a századfordulót követő évtizedet kivéve gyarapodott 1949-ig, amikor elérte történetének legmagasabb –7585 fős– népességszámát. Utána a lélekszám – a vándorlási veszteség miatt – csökkent, miközben a születések és halálozások egyenlege pozitív volt. 1990–2001 között az elvándorlás lényegében megállt, és a születések és halálozások különbözete is mindössze 0,4%-os népességszökkenést okozott. Ezt követően csökkent a lakosság száma, részben a természetes fogyás, nagyrészt azonban a vándorlási veszteség hatására. 2009 elején Jászkiséren 5427 ember lakott.

1. ábra

*A népesség száma az év elején, 1870–2009**

*1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség, 2001-ben február 1-jén.

Jászkisér 130,1 km² területével a viszonylag nagy határu települések közé tartozik. Népsűrűsége csupán 42 fő/km², így Jász-Nagykun-Szolnok második legritkábban lakott városa.

A lakosság korstruktúrája kedvezőbb a megyei átlagnál. A 2009. január 1-jei adatok alapján az új városban a gyermekek aránya az átlagosnál magasabb, az időskorúaké pedig alacsonyabb volt. Jászkiséren száz felnőttkorúra 29 gyermekkorú és 23 időskorú jutott. A település öregedési indexe – a száz gyermekre jutó idősök száma – 81, ami kedvezőbb a megyei átlagnál (112).

Jászkiséren a 2001. évi census adatai szerint a 15 éves és idősebb népesség 81%-a végezte el az általános iskola 8. osztályát, a 18 éves és idősebb korosztály 21%-a rendelkezett érettségivel, a 25 éves és idősebb népesség 5%-ának volt diplomája. Az arányok rendre elmaradnak a megyére jellemzőktől (85, 30, 9%), a községek lakosságának iskolázottsági szintjét azonban kissé meghaladják.

Foglalkoztatás, gazdaság

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint Jászkisér lakosságának 28%-a tartozott a foglalkoztatottak közé, a munkanélküliek aránya pedig 6%-ot tett ki. A lakosság nagyobbik részét a gazdaságilag inaktívak adták. Ezen belül az eltartottak 31%-ot, az inaktív keresők (főként nyugdíjasok) 36%-ot tettek ki. A foglalkoztatottsági ráta kissé meghaladta a megyei községekét. A foglalkoztatottak 54%-a dolgozott helyben, a többiek túlnyomórészt a környékbeli városokban vállaltak munkát. Az ingázók közel nyolctizede az ipar és az építőipar területén tevékenykedett. A helyben foglalkoztatottak 25%-a a mezőgazdaságban, 30%-a az iparban, 45%-a pedig a szolgáltatások területén dolgozott.

2008 végén Jászkiséren 496 vállalkozást tartottak nyilván. Ezer lakosra 91 vállalkozás jutott, ami elmarad a megyei mutatótól (122). A vállalkozások 98%-a 10 fő alatti létszámot foglalkoztatott, mindössze 11 tartozott a 10–49 főt foglalkoztatók közé, és 1 vállalkozás létszáma haladta meg az 500 főt.

1. táblázat

Regisztrált vállalkozások gazdasági ág szerint, 2008. december 31.

Ágazati kód	Gazdasági ág	A regisztrált vállalkozások	
		száma	aránya, %
	Összesen	496	100,0
	Ebből:		
A, B	mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás, halászat	270	54,4
C, D, E	bányászat, feldolgozóipar	12	2,4
F	építőipar	57	11,5
G	kereskedelem	51	10,3
H	szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	16	3,2
K	ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások	53	10,7

A vállalkozások közül 416 volt egyéni. Számuk 2007-hez képest több mint kétszeresére nőtt. A mezőgazdasági termelők regisztrációs kötelezettsége miatt a vállalkozások kimagasló hányada található az agrárium területén. A mezőgazdasági vállalkozások döntő többsége hagyományosan a szántóföldi növénytermesztés, az iparinnövény-termesztés és az állattartás területén tevékenykedik. Az ágazatba tartozó egyik – haltermeléssel foglalkozó – vállalkozás, a Halas Kft. tudományos kutatások helyszíne is egyben, továbbá horgásztavaival idegenforgalmi, ökoturisztikai vonzerőt jelent. A város egyetlen nagyvállalkozása az 500 fő fölötti létszámmal dolgozó, a legtöbb helybeli lakosnak munkát adó MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft. Az ipari cég munkaerővonzása a város határain is túlnyúlik. A jászkiséri székhellyel bejegyzett építőipari vállalkozások jellemzően az ország más területein dolgoznak. A kereskedelemben és a vendéglátásban a családi vállalkozások az elterjedtek, amelyek a helyi lakosság számára üzleteket, vendéglátóhelyeket működtetnek. A városban összesen 51 kiskereskedelmi üzlet található, közülük 17 élelmiszer-vegyesüzlet, 7 élelmiszer-szaküzlet, 4 vegyesipar-cikk-üzlet, a többiek iparcikkszaküzletek, ruházati boltok. Multinacionális üzletlánc még nem képviselteti magát a városban.

Az állami munkaközvetítő irodák Jászkiséren 2008 végén 409 álláskeresőt tartottak nyilván, csaknem minden harmadikat egy éven túl. A nyilvántartott álláskeresők a város munkavállalási korú népességének 11%-át adták. A munkahelyek szűkössége mellett a munkanélkülivé válás fő oka a városban az alulképzettség. Az álláskeresők 60%-ának legfeljebb befejezett általános iskolai vagy alacsonyabb végzettsége volt.

Jászkisér önkormányzata kiemelt figyelmet fordít a vállalkozások működési feltételeinek fejlesztésére, a foglalkoztatás bővítésére és a munkahelyek megőrzésére, aminek egyaránt része az infrastruktúra és a helyi humán erőforrás fejlesztése.

Lakásállomány, infrastruktúra, szolgáltatások

2008 végén a településen 2251 lakást tartottak nyilván. A legutóbbi népszámlálás óta a lakásállomány 1%-kal bővült. A száz lakásra jutó lakosok száma 2008 végén 241 fő volt. A lakásállomány az utóbbi 3-4 évtizedben sokat korszerűsödött, ennek ellenére 2001-ben az összkomfortos és komfortos lakások együttes aránya (57%) elmaradt a megyei városok átlagától (77%). A lakások szobaszám szerinti összetétele a többszobás lakások növekvő hányadát mutatja.

A 2001. évi népszámláláskor a lakások átlagos alapterülete 78 m² volt, ami meghaladta a megye városaira akkor jellemző 72 m²-t. Azóta is javultak a lakásállomány minőségének mutatói. Az új lakások korszerűbbek, felszereltebbek a korábbiaknál.

2. táblázat

A lakásállomány szobaszám szerint, laksűrűség

Megnevezés	1980	1990	2001. február 1.	2008. december 31.
	január 1.			
Lakásállomány	2168	2187	2230	2251
Megosztás szobaszám szerint, %				
1 szobás	30,4	15,5	10,9	..
2 szobás	51,7	44,1	47,5	..
3 és több szobás	17,9	40,4	41,5	..
100 lakásra jutó lakos, fő	293	265	259	241

Jászkiséren az utóbbi két évtizedben felgyorsult a műszaki infrastruktúra fejlesztése. 2008-ban a lakások 98,4%-a vezetékes ivóvízzel, 53,4%-a vezetékes gázzal ellátott volt. Megvalósult a kommunális szemétszállítás, szelektív hulladékgyűjtő-szigeteket helyeztek ki. A települési infrastruktúra legújabb eleme a 2007-ben kiépített, 52,3 km hosszú szennyvízcsatorna-hálózat, amelyre 2008-ban már a lakásállomány 63%-át rácsatlakoztatták.

Az új városban az alapfokú oktatás intézményi ellátottsága megfelelőnek mondható. Az utóbbi években sokat fordított és fordít ma is a város az épületek felújítására, az oktatás tárgyi, tartalmi és módszertani elemeinek fejlesztésére. Kiemelt figyelem irányul az oktatásban a hátrányos helyzet kezelésére, ami azért is fontos, mert a településen a megyei átlag kétszerese – a legutóbbi népszámlálás szerint 6% körüli – az e téren különösen érintett roma népesség aránya. Óvodai nevelést három feladatellátási helyen biztosítanak, ezek 212 férőhelyére 2008-ban 207 gyermeket írtak be, a nevelés 9 csoportban, 19 óvodapedagógus irányításával folyt. A Csete Balázsról elnevezett általános iskolában 2008-ban 605 tanulót 44 főállású pedagógus oktatott. A diákok közül 267-en nemzetiségi, etnikai oktatásban vettek részt. Az intézményhez tanmedence tartozik. Az iskola számítógépekkel jól ellátott. Középfokú képzés a városban nem folyik.

A város bölcsődéjének 20 férőhelyén 2008-ban 24 kisgyermek gondozását végezték.

Az egészségügyi ellátást 3 háziorvos, 2 fogorvos, védőnői hálózat és fizioterápia biztosítja. A városban mentőállomás is üzemel.

I. világháborús emlékmű

A szociális ellátás keretében az Alapszolgáltatási Központ biztosítja az idősek nappali szociális ellátását az ebédkihordástól a bevásárlásig. A Gyermek- és Családsegítő Szolgálat a mentális problémákkal küzdő családoknak nyújt segítséget. Szolgáltatásait 2008-ban 538 fő vette igénybe. 10 rászoruló lakos részére jelzőrendszeres házi segítségnyújtást biztosítottak.

A könyvtár, a múzeum, a művelődési ház és az alkotóközösségek programjai tartalmas helybeli kapcsolódást, szórakozást biztosítanak a lakosság számára. A város idegenforgalma nem számottevő, fejlődését többek között az ökoturizmusra és a területén feltárt gyógyvízre alapozva kívánják elérni. Sokat várnak a Jászság tematikus turisztikai útvonalaihoz történő csatlakozástól is.